

LLATINISMES

Quidquid latine dictum sit, altum uidetur.

a posteriori *loc. adv.* Amb posterioritat a l'experiència, basant-se en els fets observats. Ex: Raonar *a posteriori*.

a priori *loc. adv.* Amb anterioritat a l'experiència, sense poder basar-se en els fets. Ex: Condemnar *a priori*.

a sensu contrario 'en sentit contrari'.

ab illo tempore 'des d'aquell temps'.

ab initio 'des de l'inici'.

ab intestato 'sense testament'.

ab ovo Locució que significa, literalment, 'des de l'ou' i, en sentit ampli, 'des de l'origen', 'des del principi'. Prové d'Horaci (*Ars poetica*, 147), que l'aplica als poetes que, al contrari d'Homer, inicien la narració des dels seus inicis. Hi al·ludeix a l'ou doble o els dos ous postos per Leda, dels quals va néixer Hèlena, juntament amb els seus germans, la causa de la guerra de Troia.

ab urbe condita 'des de la fundació de la ciutat' locució que s'utilitzava per datar els anys a la Roma antiga, comptant des de la data tradicional de la fundació de Roma (753 a. C.).

accessit 's'hi ha acostat' *m.* En un certamen, recompensa immediatament inferior al premi.

ad absurdum -- **Reductio ad absurdum** 'reducció a l'absurd'. Raonament que prova la falsedat d'una proposició per reducció a una conseqüència coneguda com a falsa o contrària a la hipòtesi de partida.

ad hoc 'per a aquest propòsit' aplicat a una solució proposada per a un cas específic.

ad hominem 'dirigit a la persona'. Ex: Un argument *ad hominem*.

ad infinitum 'fins a l'infinit'.

ad kalendas Graecas 'per les calendes gregues'. Amb aquesta expressió August (segons Suetoni, *August*, 87, 1) es referia als creditors morosos, que no pagarien mai, ja que les calendes eren el primer dia de cada mes en el calendari romà (d'aquesta paraula ve 'calendari'), i per tant els grecs no feien servir aquest sistema. Seria equivalent, doncs, a la nostra expressió 'la setmana dels tres dijous', que tampoc existeix, és clar.

ad libitum 'a voluntat, al gust'.

addenda *f.* Notes addicionals a la fi d'un escrit, esp. d'un llibre, per a completar-lo o corregir-lo. En origen és el gerundi (n. pl.) del verb *addo* 'coses que s'han d'afegir'.

agenda *f.* Llibre o quadern en què cada full correspon a un dia o diversos dies de l'any i que serveix per a anotar-hi, a fi de no oblidar-les, les coses que una persona ha de fer i altres dades. L'origen és el gerundi (n. pl.) del verb *ago* 'coses que s'han de fer'.

Alea iacta est 'El dau ha estat tirat'. Segons Suetoni (*Juli*, 33), dit per Juli Cèsar en travessar el riu Rubicó i entrar a Itàlia amb l'exèrcit en contra de la llei romana. Serveix per indicar que s'ha pres una decisió arriscada, de la qual no es pot tornar enrere.

alias (llatí 'altrament') **àlias** (o segons l'IEC, **àlies**) *adv.* Per altre nom. Joan Pi, àlies el Xic. | *m.* Sobrenom. El Xic no és pas el seu nom; és el seu àlies.

alma mater 'mare nodrícia', aplicat a la universitat on hom va estudiar.

alter ego 'un altre jo' *m. i f.* Persona en qui un altre té tanta confiança, en tot o en coses concretes, com d'ell mateix. Ex: L'Antoni és el meu *alter ego* en la direcció de la fàbrica. | Amic inseparable, amic íntim.

|| Persona en qui s'identifica una altra: El protagonista de la novel·la és l'*alter ego* de l'autor.

altius, citius, fortius 'més alt, més ràpid, més fort' (lema dels Jocs Olímpics).

Amor vincit omnia 'L'amor ho venç tot' variant de *omnia vincit Amor; et nos cedamus Amori* (Virgili, *Èglogues*, X, 69).

Anno Domini (abreviat **A. D.**) 'any del Senyor' per referir-se a un any de l'era cristiana.

ante meridiem (abreviat **a. m.**) Locució que significa 'abans del migdia', usada per a indicar les hores del dia que van de la mitjanit fins al migdia.

Ars longa, vita brevis 'L'art és llarga, la vida breu', traducció llatina del primer dels *Aforismes*

d'Hipòcrates (cf. Sèneca, *De brevitae vitae*, I, 1).

Audaces fortuna iuvat 'La fortuna ajuda els audaçes' (Virgili, *Eneida*, X, 284).

Ave Caesar, morituri te salutant 'Ave Cèsar, els qui han de morir et saluden', salutació tradicional dels gladiadors abans de lluitar (cf. Suetoni, *Claudi*, 21: *Ave imperator, morituri te salutant*).

aurea mediocritas 'mitjania d'or' (Horaci, *Odes*, II, 10, 5), el terme mitjà, el punt just entre els extrems, tot defugint els excessos.

beatus ille 'Feliç aquell...' (Horaci, *Epodes*, II, 1). Elogi de la vida tranquil·la del camp, allunyada del bullici, les ambicions i els maldecaps de la vida urbana.

bis *adv.* Per segona vegada, indicant que una cosa està repetida. Ex.: El número 7 bis. || *m.* En un concert, en una representació, etc., repetició d'una peça o d'un fragment a demanda del públic. Ex.: Ha merescut els honors del bis.

campus 'camp, pla' *m.* En una universitat o una escola superior, extensió de terreny que enclou els edificis, els camps d'esports, els habitatges per a estudiants i professors, etc., esp. espai obert entre els edificis o al voltant d'aquests.

captatio benevolentiae 'captació de la benevolència', recurs retòric per guanyar-se la predisposició del públic.

carnes tollendas abreviació de *Dominica ante carnes tollendas* 'diumenge abans que s'hagin de treure les carnes', amb la qual es designava el diumenge abans d'iniciar la Quaresma, període de dejuni, segons el calendari catòlic, en què està prohibit menjar carn. D'aquí prové la denominació castellana *carnevolendas* per al carnaval. La forma catalana *carnevoltes* prové de *carnes tollitas* 'carnes tretes'. Així mateix *carnaval* també té el mateix sentit, atès que prové de *carnevale*, un compost italià de *carne* 'carn' i *levare* 'treure, llevar'.

carpe diem 'aprofita el dia' (Horaci, *Odes*, I, 11, 8). L'expressió designa el tòpic literari que, davant la fugacitat de la vida, invita a gaudir del present sense preocupar-se de l'endemà.

casus belli 'ocasió de guerra' Locució que designa l'esdeveniment que dóna motiu o pretext a una declaració de guerra.

Cave canem 'Compte amb el gos', advertiment que es troba inscrita a les entrades d'algunes domus romanes.

Cogito, ergo sum 'Penso i, per tant, existeixo'. *Principia philosophiae* I, 7 i 10 de Descartes (abans en francès *Je pense, donc je suis*, en el *Discurs del mètode*). És el fonament de la seva filosofia: Un ésser humà pot negar-ho tot llevat que existeix perquè fa l'acció de negar.

coitus interruptus 'coit interromput'. Mètode contraceptiu que consisteix a interrompre l'acte sexual i efectuar l'home una ejaculació extravaginal.

confer (normalment abreviat **cf.**) 'compara', abreviació emprada per citar textos.

consensus 'acord, consens'.

Consumatum est 'S'ha acomplert, s'ha acabat', les últimes paraules de Jesús a la creu, segons l'*Evangelium de Joan* (19,30).

corpore insepulto 'amb el cos insepult', aplicat a la missa celebrada amb la presència del cos del difunt.

corpus 'cos' *m.* Festa catòlica (**Corpus Christi** 'cos de Crist') que se celebra dotze dies després de Pasqua Granada i en què es commemora la institució de l'eucaristia. || Cos o col·lecció general d'escrits; tota la literatura sobre una matèria. Ex: El corpus de les inscripcions llatines.

cum laude 'amb lloança, amb elogi', màxima qualificació en una tesi: excel·lent *cum laude*.

curriculum vitae o **currículum** 'la carrera de la vida' *m.* Conjunt de les dades personals i els mèrits acadèmics i professionals d'una persona que sol·licita un lloc de treball, una plaça, l'obtenció d'un premi, etc. Ha presentat el currículum a deu o dotze empreses.

de facto *loc. adv.* De fet i no de dret (oposat a *de iure*). Ex: El govern dels revoltats era reconegut *de facto*.

de incognito o **d'incògnit** *loc. adv.* No volent fer-se conèixer, defugint ser tractat com li correspon. Ex: El rei viatjava *de incognito*.

de iure *loc. adv.* De dret, tant si és de fet (*de facto*) com si no. Ex: El govern legalment constituït continuava sent reconegut *de iure*.

de visu 'per visió directa'. Ex: Comprovar *de visu*.

deficit (en llatí 'falta') o **dèficit** *m.* Allò que manca perquè els ingressos pugin tant com les despeses, perquè el crèdit d'un compte pugi tant com el debit, perquè la quantitat d'una mercaderia abasti al consum, perquè el valor de les exportacions pugi tant com el de les importacions. Ex: El dèficit d'un pressupost. || Quantitat que indica el valor en què una xifra, una taxa, un percentatge, etc., és més petit que un altre d'homogeni, considerat normal. Ex: Dèficit de vitamina A.

delirium tremens o **delírium trèmens** 'deliri tremolós, *m.* Psicosi tòxica associada a l'alcoholisme crònic, caracteritzada per terribles al·lucinacions i tremolors.

desiderata *f.* Demanda que fa un lector o un encarregat d'una biblioteca per tal que sigui adquirida una obra determinada. Del participi perfect llatí *n. pl.* 'coses desitjades'.

deus ex machina 'déu des del mecanisme' expressió d'origen teatral que al·ludeix a un mecanisme escènic pel qual descendia un personatge diví. S'aplica a un personatge o un element extern que apareix per resoldre el conflicte.

dixit 'va dir', expressió per indicar les paraules d'un autor.

do ut des 'Et dono perquè em donis'. Fer un favor perquè sigui retornat en un futur, pensant en un intercanvi de favors.

dura lex, sed lex 'La llei és dura, però és la llei'.

ecce homo (llatí 'vet aquí l'home'): **eccehomo** *m.* Representació de Jesucrist coronat d'espines com, segons l'*Evangelium segons sant Joan* (19, 5), el presentà Pilat al poble, amb aquestes paraules. | *fig.* Persona molt nafrada o copejada, d'aspecte deplorable. Ex: Va sortir de la baralla fet un eccehomo.

errare humanum est 'equivocar-se és humà'. Segueix **...et confiteri errorem, prudentis** '...i confessar l'error de savis' (sant Jeroni, *Epistulae*, 57.12).

et cetera o **etcètera** 'I la resta' (escrit abreujadament **etc.**).

ex abrupto 'abruptament', de sobte

ex aequo Locució que significa 'en igualtat de mèrits'. Es fa servir en concursos, competicions o proves, especialment de caràcter esportiu, per a indicar que dos o més concursants han acabat empatats. Ex: Premi *ex aequo*.

ex cathedra 'des de la càtedra' *loc. adv.* Infal·liblement, sense possibilitat d'error. Ex: Quan parla *ex cathedra* el sant pare és inerrable. | Dogmàticament, arrogant-se qui parla una autoritat que l'interlocutor o el destinatari li pot reconèixer o no. Ex: Ho sabia tot, d'aquell tema, i l'exposava *ex cathedra*.

ex libris (en llatí 'dels llibres, de la biblioteca') o **ex-libris** *m.* Inscripció, generalment impresa en un full petit, sovint amb un gravat, que es posa als llibres d'una biblioteca per indicar-ne la propietat.

ex professo 'expressament, amb intenció'.

ex voto o **exvot** *m.* Do fet a Jesucrist, a la Verge, a un sant, en compliment d'un vot, en record d'un benefici rebut, consistent en un objecte que es penja a la paret, al sostre, del temple, de la capella, etc.

extra muros o **extramurs** 'fora muralla' *adv.* o *adj.* Fora del recinte d'una ciutat, d'una vila o d'un lloc.

fac totum (en llatí 'fes-ho tot') o **factòtum** *m.* i *f.* Persona que exerceix en casa d'altri tots els ministeris; persona que ho fa tot ella en un afer, una empresa, etc.

facta, non verba 'fets, no paraules'.

festina lente 'Apressa't lentament'. Versió llatina de l'expressió grega utilitzada per August (*Speude bradéôs*, segons Suetoni, *August*, 25.4), amb la qual desaconsellava la precipitació a un general. Sol indicar la necessitat de prudència.

fugit irreparabile tempus 'El temps fuig irreparablement' (Virgili, *Geòrgiques*, III, 284).

gratis et amore 'gratis i amb amor'. Desinteressadament. Ex: Treballa unes hores en una ONG *gratis et amore*.

gravamen *m.* Càrrega, obligació onerosa. | Càrrega que afecta un bé (moble o immoble) en benefici d'un tercer.

grosso modo *loc. adv.* En gros, aproximadament, a grans trets. Ex: Sabíem de què es tractava *grosso modo*.

habeas corpus 'tingues el teu cos, conserva el cos'. Institució processal que té per finalitat posar qualsevol persona detinguda a disposició immediata de l'autoritat judicial competent per determinar-ne la legalitat de la detenció.

habitat o **hàbitat** 'viu, habita', *m.* Localització territorial de la població humana. || Medi en què viu una

planta o un animal.

hic et nunc 'aquí i ara', en les circumstàncies actuals.

homo homini lupus 'l'home és un animal per a l'home', frase de Plaute ('*lupus est homo homini*', *Asinaria*, 495), citada pel filòsof anglès Thomas Hobbes.

homo sapiens 'home intel·ligent' Gènere de primats antropoides que comprèn l'home actual (*Homo sapiens sapiens*) i, altres com l'home de Neandertal i l'home de Cromanyó, que han viscut des del Plistocè mitjà fins a l'actualitat.

honoris causa 'per honor' *loc. adj.* utilitzada en l'expressió **doctor honoris causa** Persona que ha rebut el més alt grau acadèmic a títol d'honor, per la fama o els mèrits que acredita.

horror vacui Expressió llatina que significa 'horror al buit', utilitzada per a designar la tendència a cobrir del tot la superfície o l'espai d'una obra determinada. i que es dona en l'art popular, el bizantí, l'oriental, el barroc, el musulmà, etc.

id est 'això és', és a dir.

idem o **ídem** *adv.* Igual, la mateixa cosa; mot amb què, en les enumeracions, citacions, etc., s'evita la repetició d'un mot, d'una frase (escrit abreujadament *íd.*).

in absentia 'en absència', utilitzat en l'expressió judici *in absentia*, quan l'acusat no hi és present.

in albis 'en blanc' Exemple: Espero que no us quedeu *in albis* a l'hora de fer l'examen'.

in articulo mortis Locució, que significa "en el moment de la mort", emprada sobretot, entre altres casos, amb referència al matrimoni dut a terme quan un dels contraents és en perill de mort o hi són tots dos.

in crescendo o **crescendo** Indicació que prescriu l'augment gradual de la intensitat dels sons en la interpretació d'una composició musical.

In dubio, pro reo 'En cas de dubte, a favor de l'acusat'. Principi jurídic.

in extremis *loc. adv.* En els darrers moments de l'existència. Ex: Es van casar *in extremis*. | *loc. adj.* Matrimoni *in extremis*. || En el darrer moment. Ex: Han marcat un gol *in extremis*.

in fraganti *loc. adv.* En el moment de fer una acció reprehensible. Ex: La veïna, que anava a regar les plantes, va sorprendre els lladres *in fraganti*.

in medias res 'enmig dels fets', expressió provinent d'Horaci, que es refereix als poemes homèrics (*Ars poetica*, 148). S'aplica a la narració que s'inicia a la meitat de l'acció i no pel principi. Sovint els esdeveniments anteriors es relaten per mitjà d'una analepsi o flashback. En són exemples clàssics *l'Odissea* i *l'Eneida*.

in memoriam 'en memòria, en record' d'una persona morta.

in mente 'en la ment, en la intenció'.

in pectore Locució que significa 'en el pit' que hom empra quan vol expressar que manté en secret una resolució presa. És emprada sobretot en llenguatge eclesiàstic, quan el papa nomena un cardenal, però, per diverses raons, se'n reserva la proclamació.

in situ 'En el lloc'. Terme utilitzat per a designar que un element geològic o arqueològic es troba en el lloc original.

in vitro *loc. adj.* **fecundació in vitro** Fecundació realitzada fora del si matern. Literalment 'en el vidre'.

in vivo Locució que significa 'en l'organisme viu'.

infra (abreviat **infr.**) 'més avall': en una citació interna (dins el mateix text), indica un passatge posterior.

INRI Acrònim de l'expressió *Iesus Nazareus Rex Iudaeorum* (Jesús de Nazaret rei dels jueus), inscripció que figurava a la creu de Jesucrist com a burla. Com a mot comú **inri** s'aplica a allò que constitueix un afront, un escarni. Ex: 'Per a més inri li van treure els pantalons'.

intelligenti pauca 'A l'intel·ligent li [basten] poques paraules'.

inter nos 'entre nosaltres', confidencialment.

interim *adv.* En l'endemig, en l'interval entre un fet i el següent.

ipso facto *loc. adv.* En conseqüència, immediatament. Ex: Vaig anar a viure a aquell barri i hi vaig fer amics *ipso facto*.

item *adv.* També (usat per a introduir cada article, capítol, etc., en una escriptura, en una enumeració).

junior o **júnior** *adj.* Darrere un nom propi, dit de la persona de menys edat de dues que tenen el mateix nom. || Dit de la categoria que inclou generalment els esportistes d'edat entre divuit i vint-i-un anys. ||

adj. i *m.* i *f.* Esportista que pertany a la categoria júnior. || En origen és el comparatiu de *iuuenis* ('més jove').

lapsus ('relliscada, error') *m.* Error que hom comet per inadvertència parlant o escrivint.

lato sensu *loc. adv.* en sentit ampli, per oposició a *stricto sensu*.

magister dixit 'Ho va dir el mestre': frase amb la qual els escolàstics medievals apel·laven a l'autoritat suprema d'Aristòtil com a argument definitiu.

manu militari 'per la força de les armes'. Ex: 'Cèsar es va fer amb el poder *manu militari*'.

mare magnum ('mar grossa, maregassa') o **maremàgnum** *m.* Gran confusió,

Mare nostrum ('Mar nostre') Nom donat pels romans a la mar Mediterrània, envoltada totalment per l'Imperi romà. Modernament s'utilitza com a sinònim culte de la Mediterrània.

maxime 'principalment, sobretot'.

mea culpa 'per culpa meva', procedent de la frase **Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa** del

Confiteor, resat a l'inici de la missa catòlica com a confessió dels pecats. Serveix per reconèixer un error.

Ex: 'Abans de dimitir el president va entonar un *mea culpa*'.

memorandum o **memoràndum** *m.* Nota destinada a recordar alguna cosa; quadern, llibret, on hom s'apunta allò que vol recordar. | Nota diplomàtica en què es recorden els fets, les raons, etc., referents a una qüestió.

Mens sana in corpore sano 'una ment sana en un cos sa' (Juvenal, *Sàtires*, X, 356). En el context original representa tot el que hauria de demanar una persona als déus. Actualment es fa servir per significar que per a una bona salut mental cal mantenir un cos sa.

miserere *m.* *Salm* núm. 50 de la Bíblia, que comença amb el mot *miserere* ('tingues misericòrdia').

modus operandi 'manera d'obrar', manera especial d'actuar o treballar.

modus vivendi Expressió que significa 'manera de viure', emprada en diversos camps per a indicar una acomodació o un arranjament individual o entre diverses persones o entitats. Col·loquialment equival a mitjà de vida.

motu proprio 'per propi impuls' per voluntat pròpia, espontàniament || *m.* Document emanat directament de l'atorgador sense requeriment del destinatari.

mutatis mutandis Locució que significa 'canviades les coses que s'han de canviar', que vol dir: amb els canvis accessoris que calgui però sense alterar l'essencial. Està composta pel participi perfect i el gerundi del verb *muto* 'canviar'.

nomina o **nòmina** ('noms') *f.* Llista de noms de persones o de coses. | *Especialment*: Relació dels noms dels individus que en una empresa han de percebre sous.

non plus ultra Expressió que significa 'no més enllà' que, segons la tradició, figurava inscrita en les llegendàries columnes d'Hèrcules, que aquest heroi va posar a l'estret de Gibraltar per indicar els confins del món. Va figurar —modificada— com a divisa de Carles V de Castella. Actualment s'utilitza en el sentit que una cosa ha arribat a la seva perfecció.

Nosce te ipsum 'Coneix-te a tu mateix', versió llatina d'una inscripció grega del temple de Delfos.

Nota bene Fórmula, que significa 'observa bé', emprada per a encapçalar observacions o explicacions que s'afegeixen a un escrit. Generalment abreuiat **N.B.**

numerus clausus 'número tancat'. Limitació del nombre de places ofert per una universitat d'una carrera determinada.

O tempora! o mores! 'Oh temps! Oh costums!' Exclamació per lamentar-se per la decadència dels temps actuals amb nostàlgia pels temps passats (Ciceró, *In Catilinam* I, 1, 2).

opera prima 'primera obra' aplicat a la primera pel·lícula, novel·la... d'un creador.

Opus Dei 'Obra de Déu', institució de l'Església catòlica, fundada per Josepmaria Escrivà de Balaguer.

panem et circenses 'pa i jocs de circ', tenir l'alimentació i la diversió assegurades era l'únic que preocupava el poble romà, segons Juvenal (*Sàtires*, X, 81).

pater familias *m.* En la família romana, l'home que té ple dret com a cap de casal.

patria potestas o **pàtria potestat** *f.* Dret que el ciutadà romà tenia sobre els seus fills; obligació que tenen els pares de vetllar pels fills durant la seva minoria d'edat.

peccata minuta 'faltes petites', error o falta de poca importància.

per capita 'per caps' *loc. adj.* **renda per capita** Renda que resulta de dividir la renda nacional pel nombre d'habitants.

per saecula saeculorum 'pels segles dels segles', fórmula final de moltes oracions i del cànon de la missa.

per se 'per si mateix' Exemple: 'té valor *per se*.'

persona non grata 'persona no benvinguda', aplicat a un diplomàtic o una altra persona rebutjada per un govern o una altra institució.

placebo 'plauré' *m.* Fals medicament preparat amb el mateix aspecte que un medicament determinat, però que només conté productes inerts.

placet o **plàcet** 'plau, sembla bé' *m.* Assentiment especialment del poder civil a una disposició o a una promulgació de l'autoritat eclesiàstica. | Assentiment del cap d'un estat al nomenament per al seu territori d'un diplomàtic estranger. | *per extensió*: Assentiment, aprovació.

plus 'més' *m.* Quantitat que es dona de més per un servei, un treball, etc., extraordinari.

post data o **postdata** 'coses escrites més tard' *f.* Allò que s'afegeix a una carta després de signada i datada.

post meridiem (abreviat **p. m.**) Locució que significa 'després del migdia', usada per a indicar les hores del dia que van del migdia fins a mitjanit.

post mortem 'després de la mort'

post scriptum 'escrit després', fórmula (abreviada **P.S.**) per afegir alguna cosa en una carta després de la firma.

prima facie 'en la seva primera evidència' Ex: evidència *prima facie*.

primus inter pares 'el primer entre iguals'.

pro indiviso Dit de la copropietat d'un bé naturalment o convencionalment no dividit, de tal manera que cada copropietari hi té una participació ideal o proporcional.

pro rata 'en proporció', 'd'acord amb un factor que pot ser calculat exactament'

prosit 'que aprofiti, salut' (en brindis).

quid 'el què' *m.* Punt essencial d'una qüestió.

quid pro quo *m.* 'Una cosa per una altra', intercanvi de favors. || Error que consisteix a prendre una cosa per altra.

quod erat demonstrandum (abreviat **Q.E.D.**) 'allò que s'havia de demostrar' com a colofó d'una demostració científica o lògica.

Quod natura non dat Salmantica non praestat 'Allò que la natura no dona, la universitat de Salamanca tampoc no ho proporciona'.

quorum (o **quòrum**) *m.* Donat el nombre de votants, mínim de vots favorables que ha de tenir una votació perquè el resultat sigui vàlid. | Nombre mínim de membres presents en una assemblea necessari perquè aquesta es pugui constituir vàlidament.

rara avis 'au rara', personatge poc comú. Prové del vers de Juvenal: *Rara avis in terris, nigroque simillima cygno*, *Sàtires*, VI, 165.

ratio ('càlcul, proporció') o **ràtio** Nombre d'alumnes per cada classe o grup. || *economia*: Índex que relaciona, per quocient, dos elements o magnituds, referents a una mateixa empresa o a unitats econòmiques distintes per a llur comparació.

referendum o **referèndum** *m.* Votació directa del poble per a aprovar o no una decisió política d'especial transcendència. En origen és el gerundi del verb *refero* amb el sentit 'per ser consultat'. Ex: 'Ja tindreu edat de votar en el proper referendum.'

requiem ('repòs') o **rèquiem** (acusatiu irregular de *requies -etis*) *m.* **missa de rèquiem** Missa de difunts | Composició musical escrita damunt el text de l'ordinari de la missa de difunts.

rictus *m.* Obertura de la boca, produïda per la contracció dels músculs de la cara, que dona l'aspecte d'un riure forçat.

rigor mortis ('rigidesa de la mort') *m.* Rigidesa cadavèrica.

RIP Inicials de la fórmula litúrgica dels funerals *requiescat in pace* ('que reposi en pau') que hom col·loca a les esqueles mortuòries, a les làpides sepulcralcs o després del nom d'un difunt.

sancta sanctorum Nom llatí amb què es designa sovint el santuari del temps de Jerusalem o *sant dels sants* .

senior o **sènior** *adj.* Darrere un nom propi, dit de la persona de més edat de dues que tenen el mateix nom. || Dit de la categoria que inclou generalment els esportistes d'edat superior a vint-i-un anys o bé els de major consagració. | *adj.* i *m.* i *f.* Esportista que pertany a la categoria sènior. || En origen és el comparatiu de *senex* ('més vell').

si vis pacem, para bellum 'si vols la pau, prepara la guerra', paràfrasi de la frase *Qui desiderat pacem, preparent bellum* (Vegeci, *Epitoma rei militaris*, III).

sic 'així' *adv.* En una transcripció, mot que es posa, entre parèntesis o entre claudàtors, al costat d'un mot equivocat o intel·ligible en el text, a fi que el lector no atribueixi la falta al transcriptor.

sine die 'sense data' *loc. adv.* **ajornar sine die** Diferir un afer, unes negociacions, etc., sense termini.

sine qua non 'sense la qual no' *loc. adj.* **condició sine qua non** Condició sense la qual la convenció, la venda, etc., no tindrà lloc.

snob o **esnob** *m.* i *f.* Persona que és amatent a acollir tota novetat, pel sol fet que la seva adopció li sembla ésser un senyal de distinció, bon gust, intel·ligència, etc. Etimologia no segura. Segons alguns prové de *sine nobilitate* 'sense noblesa', abreviat *s/nob*, aplicat als estudiants d'Oxford de família no noble.

sponsor 'fiador, garant' Persona, firma comercial o institució, pública o privada, que patrocina, totalment o parcialment, un acte esportiu, cultural, etc, en canvi de la publicitat del seu nom.

statu quo 'estat en el qual' *m.* Estat actual de les coses, situació en què es troben. Ex: La pressió de l'Europa de l'Est posa a prova el *statu quo* comunitari.

status o **estatus** 'estat' *m.* Posició social que ocupa un individu en un sistema social o en una societat i que li confereix privilegis, drets, deures, etc., envers els altres individus. || Estat o condició jurídica d'una persona, situació política o jurídica d'un estat o d'una part d'aquest.

stricto sensu *loc. adv.* Estrictament, en sentit propi. Una revolta no és, *stricto sensu*, una revolució.

sub condicione 'sota condició', condicionalment.

sub iudice 'en mans del jutge', pendent de resolució judicial. Ex: Mentre el cas estigui *sub iudice* no podeu parlar-ne amb els periodistes.

sui generis 'del seu propi gènere' *loc. adj.* Especial, fet a la seva. Ex: Tractava aquells afers d'una manera molt *sui generis*.

summum o **súmmum** *m.* El grau més alt al qual arriba alguna cosa. El *súmmum* de l'elegància. Superlatiu de *super*'

suo tempore 'al seu temps, en el moment oportú'.

superavit o **superàvit** 'ha sobrat' *m.* Excés de l'haver sobre el deure, dels ingressos sobre les despeses.

supra 'més amunt': en una citació interna (dins el mateix text), indica un passatge anterior.

sursum corda 'amunt els cors', exclamació provinent del prefaci de la missa usada per donar ànims.

totum revolutum 'tot regirat', confusió total

transfert ('transfereix') o **trànsfert** Transferència, traspàs d'un jugador per part d'un equip o una federació.

Tu, quoque, fili mi! 'Tu també, fill meu'. Aquesta expressió s'atribueix a Juli Cèsar com les seves últimes paraules pronunciades quan va veure que entre els seus assassins hi havia Brutus, tot i que en tot cas són recollides en grec per Suetoni (*Juli*, 82). Avui serveixen de retret a qui decep la confiança que s'hi ha dipositat.

vade mecum o **vademècum** 'camina amb mi' *m.* Llibre o altra cosa que hom porta sempre amb ell; manual que conté les nocions elementals d'un art o d'una ciència .

vade retro 'torna-te'n enrere' expressió per indicar rebuig cap a algú o alguna cosa. La frase sencera és:

vade retro, Satana 'torna-te'n enrere, Satanàs!', una fórmula d'exorcisme medieval, problemment

inspirada en una frase de Jesús adreçada a Pere: 'vade retro me, Satana' (*Evangelii segons sant Marc*, 8, 33).

vae victis! 'Ai dels vençuts!' atribuït per Livi (*Ab urbe condita*, V, 48) a Brennus, el cap dels gals que van saquejar Roma el 390 a.C, quan va posar la seva espasa sobre els pesos amb què es mesurava la quantitat del rescat en or per abandonar Roma. Té el sentit que els derrotats s'han de sotmetre per la força a les

condicions dels vencedors, per injustes que siguin.

vale 'adéu', fórmula de comiat adreçada a una persona. Si hom es dirigeix a més d'una persona ha d'utilitzar el plural: **valete**.

ubi sunt 'on són?' pregunta retòrica referent a les persones o les coses que ja han desaparegut amb la finalitat d'induir a una reflexió melancòlica sobre allò que ha passat.

veni, vidi, vici 'he arribat, he vist, he vençut', paraules de Juli Cèsar per jactar-se lapidàriament de la seva ràpida victòria sobre Fàrnaces II del Pont a la batalla de Zela (47 a.C), segons Suetoni (*Juli*, 37).

verba volant, scripta manent 'les paraules volen, els escrits resten'.

verbi gratia o **verbigràcia** Per exemple.

versus Contra, en oposició a (sovint abreviat *vs.*).

veto *m.* Dret que té algú d'oposar-se a l'adopció d'una resolució.

vice versa (o **viceversa**) 'a la inversa' *adv.* Invertint l'ordre de dos termes, al contrari. Ex.: Ens van fer traslladar tots els llibres de la banda esquerra a la dreta, i viceversa.

vis comica Força còmica, comicitat.

ultimatum (o **ultimàtum**) 'termini acabat' *m.* Condicions definitives que un estat posa a un altre en una negociació diplomàtica, la no-acceptació de les quals significa el rompiment de les negociacions. Del participi perfet d'*ultimo-as-are* 'portar al final'.

vox populi 'Veu del poble' locució per dir que alguna cosa és coneguda o és dita per tothom. De l'expressió **Vox populi, vox dei** 'Veu del poble, veu de Déu' (Alcuí, *Epistulae*, 164).

urbi et orbi Fórmula ('per a la ciutat i per al món') utilitzada en alguns decrets de les congregacions romanes o en les benediccions solemnes del Papa per a indicar que s'adrecen no solament a la ciutat de Roma, d'on el Papa és bisbe, sinó a tot el món catòlic.